

І. В. Боднар*

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ СТРУКТУРНИХ ПІДРОЗДІЛІВ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ЗАКРИТОГО ТИПУ ПО ЗАПОБІГАННЮ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ ЗАСУДЖЕНИХ

Демократичні перетворення, що відбуваються в державі, передбачають відповідне реформування правоохоронних органів, до системи яких входить і Державна кримінально-виконавча служба України, діяльність якої, згідно із ст. 4 Закону України “Про Державну кримінально-виконавчу службу України”, проводиться на основі дотримання прав і свобод людини та громадянина. Персонал Державної кримінально-виконавчої служби України зобов’язаний поважати гідність засудженого, виявляти до нього гуманне ставлення, запобігати вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами.

Проблема запобігання злочинності в установах виконання покарань закритого типу є достатньо актуальною на сучасному етапі реформування пенітенціарної системи України, про що свідчать дані, оприлюднені Державним департаментом України з питань виконання покарань. На протязі 2006 р. у виправних колоніях засудженими було вчинено 385 злочинів, що на 5,9 % більше, ніж у 2005 р., а у порівнянні з 2004 р. — на 24,9 %. Зростання кількості злочинів, вчинених засудженими в установах виконання покарань закритого типу, проходить на тлі стабільного зменшення кількості засуджених, які в них тримаються: з 240 тис. осіб у 1998 р. до 159,5 тис. осіб на початок 2007 р.¹, що, в свою чергу, свідчить про зростання напруженості криміногенної ситуації в місцях позбавлення волі України.

Негативні зміни у складі основних показників злочинності у виправних колоніях вимагають від співробітників прийняття відповідних заходів щодо стабілізації оперативної обстановки в місцях позбавлення волі, а від науковців — надання практичних рекомендацій для вирішення проблеми профілактики злочинів серед засуджених.

Дослідженням проблем взаємодії структурних підрозділів установ виконання покарань закритого типу займалися відомі українські і російські вчені-кримінологи, серед яких важливі аналітичні здобутки і практичні рекомендації в цій галузі належать сучасним українським та російським науковцям, зокрема: Ю. М. Антоняну, О. М. Бандурці, А. І. Долговій, О. М. Джужі, О. П. Закалку, А. Ф. Зелінському, О. Г. Колбу, В. В. Луневу, А. Х. Степанюку, О. В. Старкову, М. О. Стручку, О. І. Олексієву, В. П. Філонову, В. М. Харченку., Г. Ф. Хохрякову та іншим.

Метою статті є спроба визначення особливостей взаємодії структурних підрозділів виправних колоній по здійсненню комплексу заходів із запобігання злочинності. Новизна статті полягає в тому, що на підставі аналізу результатів кримінологічних досліджень вітчизняних та російських вчених, враховуючи багаторівневий підхід, визначаються особливості організації взаємодії структурних

© Боднар І. В., 2008

* старший викладач циклу кримінально-правових дисциплін Чернігівського юридичного коледжу Державного департаменту України з питань виконання покарань

¹ Матеріали засідання колегії Державного департаменту України з питань виконання покарань від 26 травня 2007 р. — К.: ДДУВП, 2007. — С. 2.

підрозділів виправних колоній по запобіганню індивідуальної злочинної поведінки засуджених.

Кожна виправна установа є складним соціальним організмом, що володіє певною замкнутою системою управління. Як і будь-яка система, вона постійно розвивається і вдосконалюється під впливом різного роду чинників. Виявлення причин та умов, що негативно впливають на діяльність виправних колоній, є однією з головних задач адміністрації установ виконання покарань закритого типу.

Вивчення наукових доробок О. М. Джужи, А. І. Долгової, О. Г. Колби, Р. В. Джансараєвої, В. А. Панкратова, Н. І. Ткаченка, В. Г. Шипунова дозволяє визначити певну систему причин та умов управлінського характеру, що породжують злочинну поведінку засуджених, які перебувають в умовах місць позбавлення волі, та сприяють її активізації. Серед цих чинників одне з головних місць займає неналежний рівень взаємодії різних частин та служб виправних колоній, який у сучасній кримінологічній літературі комплексно не досліджений.

Взаємодія в установі виконання покарань закритого типу по запобіганню індивідуальної злочинної поведінки засуджених має цілеспрямований і організований характер, який передбачає активну діяльність суб'єктів управління, у першу чергу — начальника установи, як основного суб'єкта управління, його заступників, чергових помічників начальника установи, керівників структурних підрозділів, що, в свою чергу, є передумовою успішного виконання своїх функціональних обов'язків всіма підлеглими співробітниками виправної колонії.

Діяльність із запобігання злочинам у виправній колонії можуть здійснювати як суб'єкти, для яких вона є безпосередньою функцією, тобто організаційною і юридично оформленою (начальник установи виконання покарань, співробітники оперативного відділу, співробітники відділу нагляду та безпеки тощо), так і суб'єкти, які реалізують її епізодично (майстри, лікарі)².

Діяльність суб'єктів із запобігання злочинності організовується за двома основними напрямками: загальне та індивідуальне запобігання³. На підставі зазначеного є необхідним розглянути організацію взаємодії структурних підрозділів виправних колоній по цим напрямках.

Взаємодія структурних підрозділів по запобіганню скоєнню засудженими злочинів передбачає проведення всіма суб'єктами сумісних і злагоджених дій щодо загального запобігання злочинності у виправних колоніях, а саме:

1. Збір і обробка інформації про негативні процеси, що відбуваються в середовищі засуджених, та аналіз отриманих даних з метою виявлення причин і умов, що сприяють скоєнню злочинів;

2. Прогнозування стану оперативної обстановки і можливих у зв'язку з цим змін в організації взаємодії;

3. Розробка і ухвалення управлінських рішень по організації взаємодії у сфері запобігання злочинності у виправній колонії;

4. Контроль за виконанням попереджувальних заходів.

1. Спільний збір інформації, її аналіз та обробка всіма суб'єктами взаємодії займає основне місце в процесі попередження злочинної поведінки засуджених у виправній колонії⁴. Спільна злагоджена діяльність у даному напрямку дозволяє:

² Токарев А. Ф. Кримінологические основы программно-целевого предупреждения преступности: Учебное пособие. — М.: Академия МВД России, 1993. — С. 57.

³ Алексеев А. И. Герасимов С. И., Сухарев А. Я. Кримінологическая профилактика: теория, опыт, проблемы. — М.: ИНФА-НОРМА, 2001. — С. 47; Кримінологія: загальна частина: Навчальний посібник / За заг. ред. О. М. Джужи. — К.: Юрінком Інтер, 2001. — С. 84.

⁴ Колб О. Г. Запобігання злочинності у місцях позбавлення волі: Навч. посіб. — Луцьк: РВВ "Вежа", Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. — С. 301.

- отримувати більш повну і достовірну інформацію про негативні процеси, що відбуваються в середовищі засуджених і можуть впливати на стан попереджувальної діяльності;
- використовувати весь наявний масив інформації;
- економити матеріальні, технічні, фінансові, кадрові ресурси;
- порівнювати показники роботи структурних підрозділів;
- оцінювати вплив тих або інших заходів оперативного, режимного, психолого-педагогічного, медичного персоналу на сферу діяльності установи;
- використовувати для збору, аналізу, обробки інформації ресурси всіх структурних підрозділів виправної колонії.

Система інформаційної взаємодії структурних підрозділів по попередженню індивідуальної злочинної поведінки засуджених у виправній колонії повинна включати джерела отримання інформації; методи, сили і засоби отримання, аналізу, обробки інформації і обміну нею. В рамках вказаної системи кожний структурний підрозділ і окремий співробітник здійснюють збір інформації відповідно до своїх функцій і компетенції, використовуючи при цьому всі наявні методи, сили і засоби⁵.

2. Прогнозування стану оперативної обстановки і можливих змін в організації взаємодії.

Основою для організації взаємодії структурних підрозділів виправної установи по запобіганню злочинності повинен стати кримінологічний прогноз. Здійснення взаємодії структурних підрозділів виправних колоній в процесі прогнозування дозволяє:

- скорегувати систему взаємодії структурних підрозділів залежно від стану оперативної обстановки у виправній колонії;
- показати характер і масштаби змін в діяльності виправної колонії в цілому і по окремих напрямках;
- надати начальнику виправної установи, його заступникам, керівникам служб інформацію, на підставі якої можливе ухвалення ефективних і обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на запобігання злочинних проявів з боку засуджених;
- поставити перед всіма співробітниками найбільш актуальні задачі та порядок їх рішення; визначити форми взаємодії, а також сили та засоби, які беруть участь в їх реалізації.

Організація взаємодії, за допомогою прогнозування обумовлює участь в роботі співробітників, які володіють знаннями в різних областях оперативно-службової діяльності, а також чіткий розподіл функцій між персоналом⁶.

3. Розробка і ухвалення управлінських рішень по організації взаємодії у сфері запобігання злочинності у виправній колонії та контроль за виконанням попереджувальних заходів.

В управлінському рішенні взаємодія структурних підрозділів по попередженню скоєння засудженими нових злочинів повинна відображатись у сфері загального попередження, тобто при здійсненні контролю за проведенням комплексу оперативно-режимних, виховних, психологічних заходів, а також заходів, пов'язаних з організацією суспільно — корисної праці засуджених.

⁵ Барabanов Н. П., Кутуков С. А. Теоретические, правовые и организационные основы взаимодействия структурных подразделений исправительного учреждения по обеспечению правопорядка: Моногр. — Рязань: Академия права и управления Минюста России, 2004. — 440 с.; Основы научной организации труда в органах внутренних дел / Под ред. Г. Г. Зуйкова. — М.: ИНФА-НОРМА, 1998. — С. 107.

⁶ Основы научной организации труда в органах внутренних дел / Под ред. Г. Г. Зуйкова. — М., 1998. — С. 126.

Контроль за станом взаємодії структурних підрозділів у сфері запобігання злочинів може здійснюватися у наступних формах:

- інспектування окремих напрямів оперативно-службової діяльності;
- обстеження об'єктів виправної установи;
- злагодженого виконання рішень і усунення недоліків або порушень, виявлених в результаті проведених контрольних заходів судовими органами, органами державної влади і місцевого самоврядування, а також в ході здійснення прокурорського нагляду.

Таким чином, можливо визначити систему та основні напрямки організації взаємодії структурних підрозділів виправної колонії при проведенні попереджувальних заходів загального характеру.

Однак необхідно зазначити, що при організації взаємодії структурних підрозділів виправних колоній щодо запобігання злочинності поруч із заходами загального характеру значну роль у виправній колонії повинні відігравати заходи індивідуальної профілактики:

1. Взаємодія структурних підрозділів при прийомі засуджених до установи виконання покарань закритого типу та проведення відповідної діяльності в дільниці карантину діагностики та розподілу, що складає важливий етап взаємодії підрозділів, оскільки засуджені ще не адаптовані до кримінального середовища і умов перебування в даній установі, і саме тому спільна і злагоджена індивідуально-профілактична робота найбільш ефективна. Прийом засуджених до виправної колонії здійснюється комісійно, але вивчення особистості засудженого проводиться на комплексній основі⁷.

2. Сумісна і злагоджена діяльність по виправленню та ресоціалізації засуджених під час виконання та відбування кримінального покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Процес взаємодії структурних підрозділів у сфері індивідуальної профілактики є безперервним і продовжується весь час відбування засудженим строку покарання. Зміст взаємодії на даному етапі складають спільні і злагожені дії всіх структурних підрозділів виправної колонії: по виявленню засуджених, від яких можна очікувати як індивідуальної, так і групової злочинної поведінки; виявленню з числа засуджених осіб, схильних до створення конфліктних ситуацій, вживання спиртних і наркотичних речовин, до гри в азартні ігри з метою отримання прибутку, злісних порушень встановленого порядку виконання і відбування кримінальних покарань, до виготовлення, придбання та зберігання заборонених предметів тощо та постановка таких засуджених на профілактичний облік; прогнозування індивідуальної злочинної поведінки засуджених; постійна, цілеспрямована індивідуальна та групова попереджувальна робота з цими категоріями засуджених.

3. Спільна робота структурних підрозділів виправної колонії при звільненні засудженого з установи. У даному випадку зміст взаємодії підрозділів при звільненні засудженого з виправної установи складають спільні і злагожені дії по визначенню ступеня виправлення засудженого для застосування умовно дострокового звільнення, заміні невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням, переведення до дільниці соціальної реабілітації.

Таким чином, слід зазначити, що діяльність установ виконання покарань щодо запобігання злочинам серед засуджених поділяється на два рівні: загальне та індивідуальне запобігання, у реалізації яких необхідна належна взаємодія

⁷ Кримінально-виконавчий кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. А. Х. Степанюка. — Х.: Одісей, 2005. — С. 308-309.

всіх структурних підрозділів виправної колонії. Під взаємодією слід розуміти проведення всіма суб'єктами комплексу спільних і злагоджених дій щодо загального запобігання злочинності в виправних колоніях, а саме: збір і обробка інформації про негативні процеси, що відбуваються в середовищі засуджених та аналіз отриманих даних з метою виявлення причин і умов, що сприяють скоєнню злочинів; прогнозування стану оперативної обстановки, і можливих у зв'язку з цим змін в організації взаємодії; розробка і ухвалення управлінських рішень по організації взаємодії у сфері запобігання злочинності у виправній колонії; контроль за виконанням попереджувальних заходів.

При проведенні заходів загального запобігання взаємодія структурних підрозділів виправних колоній повинна проводитись за наступними напрямками: взаємодія структурних підрозділів при прийомі засуджених до установи виконання покарань закритого типу та проведення відповідної діяльності в дільниці карантину діагностики та розподілу: злагоджена діяльність по виправленню та ресоціалізації засуджених під час виконання та відбування кримінального покарання у виді позбавлення волі на певний строк; спільна робота структурних підрозділів виправної колонії при звільненні засудженого з установи.

Врахування вище перерахованих форм та напрямків організації взаємодії структурних підрозділів при проведенні діяльності по запобіганню злочинності в виправних колоніях дозволить не тільки зменшити криміногенну напругу в установах виконання покарань закритого типу, знизити показники злочинності а також і забезпечити безпеку як засуджених, так і персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України.

*Стаття рекомендована до друку циклом кримінально-правових дисциплін
Чернігівського юридичного коледжу Державного департаменту України
з питань виконання покарань (протокол № 4 від 9 листопада 2007 року)*

